List 37. **NOVICE** Tečaj XXVI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 9. septembra 1868.

Gospodarske stvari.

O razdelitvi sopašnikov (gmajn).

Po predlogu dr. Tomanovem je v deželnem zboru 1866. leta dobil deželni odbor nalogo, osnovati postavo, po kteri bi se morali sopašniki (gmajne) na Kranjskem razdeliti. Odbor, kteremu je bil dr. Toman poročevalec, je unidan izročil načrt deželnemu zboru. Nasvetoval je sledeče:

„Deželnemu odboru ni mogoče našteti zadržkov zastran razdelitve posamesnih sopašnikov in more le staviti svoje sklepe po premišljevanju sledečih okoliščin:

1. Naše ljudstvo se rado drží starega. Ta lastnost sama na sebi ni zaničljiva, mnogih zadevah rodbini, narodu in državi koristna; al ravno zastran gospodarstvenih napredkov malo vredna. Tako je bilo in je tudi pri drugih narodih in skrb vlade je povsod nadomestila postavo, kjer se po prosti volji ni zgodilo to, kar se v prid narodu in državi zgoditi mora; zato se mora veléti, zapovedati bolja poraba zemlje. Da je tako, priča se iz tega, da vkljub mnogovrstnim zapovedim, ktere bodo kmalu sto let stare, se niso do zdaj razdelili sopašniki prostovoljno.

Le poduk in ukaz tedaj morata staro trmo omečiti in odstraniti. Poduk spada v knjige in časnike, ukaz ali postava pa je sredstvo deželnega zbora.

2. Razun tega so pa stare postave same na sebi morebiti bile prezgodnje in neugodne. Hvaliti sicer se mora na vso moč skrb vlade v preteklem stoletji zastran postav, zadevajočih gospodarstvene stvarí, posebno zastran razdelitve sopašnikov in ohrambe borštov. Cesarica Marija Terezija je o tej zadevi več storila in nameravala, ko vsi njeni potomci. Ali razmera, po kteri je enemu spadala lastnina zemlje, drugemu pa le vžitek, in pa zveza podložnosti je stala dobremu napredku in razvitku postav nasproti. Postave se niso spolnovale. Grajščak se je morebiti bal, da po razdelitvi zná vendar le priti ob lastnino, čeravno bi bil rad zapisal v svoje grajščinske knjige še več urbarskih številek, njemu z urbarialom ali s tlako, z desetino in prepisnino služnih, kar mu pa sopet pripustile niso postave. Pa ravno grajščinam je bila izročena izpeljava postave. Branile, upirale so se tedaj grajščine in političine gosposke; same na sebi ne preostre grajščinam so se kmalu podvrgle uporu „mogočnih“, in propal je sijajni namen dobrih pa vendar ne zadosti jasnih in določilnih postav, in zaspal je dober začetek razdeljevanja in poboljšanja nerodovitnih prostorov.

3. Žalosten nasledek zaostanja ni izostal; nikjer se ni hujše maščevala „stara navada“, „stara trma“ kot pri nas, in nikjer ni bilo več uzrokov in več potrebe, da bi bili sopašniki se razdelili že davno. Sploh imamo malo in malo dobre zemlje, davkov imamo več kot drugod, razvozljala se je pri nas grajščinska zveza vsled francoskega posilstva — ali ne neskrbnega gospodarstva popred ko drugod.

Kaj je tedaj zadržavalo vlado in oskrbnike deželne, da niso silili na razdelitev in poboljšanje zanemarjenih zemljišč? Naj se pripravi odgovor in zagovor, kteri koli, neveljaven je vsak, kajti vidi se po vseh drugih pokrajinah cesarstva, da se je o tem skrbno ravnalo. Malo kje drugod se najde kak srenjsk sopašnik. Po drugih deželah na Nemškem, v Belgiji itd. pa zastonj iščeš takih sopašnikov, kterih pri nas v deželi več imamo ko travnikov. Zato je pa tudi pri nas nastalo veliko siromaštvo in najhujši njega hči — lakota, je že večkrat trkala na vrata naše domovine v pogubo narodu. Ne sme se več premišljevati, ali je pomagati ali ne, ker je mogoče in sicer z razdelitvijo in poboljšanjem zemlje. — To je jasno, to je naša sveta dolžnost.

4. Pa tudi napredek človeštva sploh in posebno zastran gospodarstvenih rečí nas sili v to. Vse nenaravne zveze zastran prostosti zemljišč so že skoraj nehale; padlo jih je nekaj že v poprejšnjem stoletji, druge so podrle postave 1848., 1849. in 1853. leta, pri nas pa je še posebno postava od 1816. leta podala pravico, da se smejo razdeliti zemljiščina posestva. Skupno posestvo, vikše gospodarstvo, podloštvo, služnost, robstvo in vse take razmere so ovire dobremu obdelovanju zemlje. Človeštvo se množí, potrebe se vekšajo, davki rastejo: pomoči je le v zemlji iskati, in ona leží tudi v zemlji kakor zaklad, ki ga dvigne tisti, ki jo zanemarjeno in nerodovitno prevrže in spremeni v rodovitno blagodarnico. To je gotovo, da ni treba več premislika in dokaza, in to se je spoznalo že pred 100 leti, da sopašniki celi družbi vživalcev ne služijo tako, kakor njih obdelani kosci vsem in sleherne zaveze oprostenim deležnikom. Viša skrb opravičuje tedaj postavo za razdelitev in poboljšanje sopašnikov.

5. Kakošna pa mora biti taka postava? Ali more taka biti, da na voljo pušča razdelitev, ali taka, da jo posilno (imperativno) zapoveduje?

Ako se bi pustila razdelitev na prosto voljo, postave ni treba. Postave same na sebi bistvo je povelje ali ukaz, da se mora izpolniti. Ako nima te sile in moči v sebi, neha biti postava, in je le poduk.

Ta ne spada v kolobar opravilni deželnega zbora.

Sicer pa je tudi načrt postave naložen odboru od zbora, tedaj sledí iz tega, da postava drugača biti ne more, kakor posilna.

Stareje postave imajo v obzoru še razmere podložnosti, ne morejo tedaj služiti zdanjim okoliščinam, in so sicer tudi prišle ob veljavo po postavah od 1808. in 1811. leta in po novi občinski postavi, kakor tudi po tisti od 1849. leta.

Gledé na vse to deželni odbor ne more drugače kakor predlagati postavo za posilno razdelitev sopašnikov. Odbor tedaj, ko se bode ravno kmalu obhajala stoletnica prve enake postave od 5. novembra 1768. l. priporoča potrditev nove postave in dodaja pregled vseh dosedanjih razdelitev zadevajočih postav:

S patentom od 5. novembra 1768. leta je bilo ukazano, da se morajo razdeliti po vseh českih in notranjskih deželah sopašniki, naj jih posedvajo in uživajo podložniki sami ali z grajščinami vred. Zapovedano je, da se imajo razdeliti v enem letu in da se imajo razdeljeni sopašniki pod kaznijo ali zgubo partov spremeniti v dveh letih potem v njive ali travnike, ter obeta se 10letno oproščenje višega davka.

Z ukazom od 26. maja 1769. leta se je izreklo, da razdeljeni sopašniki imajo biti prosti 30 let desetine, in da imajo novi parti pripisati se starim posestvom ko neločljivi oddelki.

Z ukazom od 24. marca 1770. leta in od 23. avgusta 1770 se stavijo podlage, po kteri se imajo izpeljati razdelitve.

Z ukazom od 4. januarja 1780. leta se je sopet postavil brišt ali obrok razdelitve do konca aprila 1780. leta, sicer bi se imel izpeljati od kresij na stroške grajščin.

Z ukazom od 14. marca 1771. leta so sopet bile postavljene podlage razdelitvi.

S patentom od 14. aprila 1784. leta je ponovljena sopet obljuba oproščenja desetine za 30 let.

Z dvornim ukazom od 8. junija 1785. leta je zopet ukazano, da se ima zvršiti razdelitev in poboljšanje sopašnikov v enem letu.

Z dvornim dekretom od 14. oktobra 1808. leta in z dvornim dekretom od 26. decembra 1811. leta se je pa odstopilo od silstva razdelitve, in se je le ukazalo, da naj se ljudstvo, kar je moč s podukom nagiblje.

Z občinsko postavo od 17. marca 1849. leta (§. 72, 73 in 74) je bilo zapovedano občinam, da imajo svoje lastnine tako oskrbovati, da kolikor mogoče dohodkov dadó, stavila pa se je prodaja občinske lastnine pod dovolitev deželnega zbora.

Po novi občinski postavi od 17. februarja 1866. leta (§. 62.) je zopet privoljenja za razdelitev občinske lastnine pri deželnem zboru iskati.

Po tem spregledu postav znalo bi se morebiti ugovarjati, da ni treba postave za posilno razdelitev sopašnikov, ker novejše postave ne veljajo, temveč prve postave tekočega stoletja zavirajo. Ali ta ugovor ne veljá.

Postavi od leta 1808. in 1811. leta niste nasprotne razdelitvi, in ukaz spreminjate v poduk, s kterima se pa zaželeni namen, kakor se vidi, ni dosegel. Občinske postave pa le zadevajo lastnino občinsko, ne pa lastnine sosesk ali srenj.

Ko bi pa občinske postave zabranjevale razdelitev srenjskih sopašnikov, bile bi škodljive in morale bi se odstraniti.“ (Dal. prih.)

Gospodarske skušnje.

* Nasvet, kako zelje gosenic obraniti. — Tukaj pod Ptujem na širokem polji si kmetje daleč od domačih vrtov in host zelnike napravljajo, in vsi ti imajo na svojem polji med drugimi raznimi setvami letos prav lepo zelje. Onim posestnikom, kteri imajo blizu kake hoste, v kteri rastejo cvetoča drevesa ali sicer cvetlice, nasajeno zelje, so ga gosenice že nekoliko poškodovale; vendar ga še bo za domačo potrebo dovolj. Tistim posestnikom pa, kteri med cvetočimi sadunosnimi drevesi, ali po vrtu in blizu hramov in luž zelnike imajo, so gosenice zelnike popolnoma pokončale, akoravno so jih hodili vsaki dan pobirat. — Ta skušnja nas tedaj učí, naj, ako je mogoče, se zeljne sajenke, to je, flance, sadijo na zelnik, ki je daleč od hramov, vrtov, sadnih dreves in host med drugimi setvami, kamor metulji le poredkoma prifrfrajo.

* Da gosenice repe ne pokončajo, ker, kakor se kaže, še metulji zmirom okoli nje letajo, opomnim častite bralce 1856. leta; tisto leto so gosenice nad repo planile in jo sčistega pohrustale na njivah, gori pri zelju omenjenih. Vsi po „Novicah“ razglašeni pripomočki so malo kaj ali nič opravili. Toraj našim gospodarjem po skušnji odobren pripomoček naznanjam. Takrat, to je, 1856. l. je neki posestnik imel 12 slogov repe blizu svojih hramov in vrtov; povsod so se je bile gosenice grozno lotile. Ta pridni mož je v začetku, ko so „Novice“ nasvetovale, popela in solitarja po repi trosil, jo je s solno vodo in s katranom škropil, al vse to bilo je zastonj. Slednjič pa si omisli vso repo na njivi z domačo družino poteptati z gosenicami vred, in — to je pomagalo. Repni koren je zdrav ostal, je pognal iznova novo zél po tem, ko gosenic ni bilo več na njivi, in je pridelal v jeseni obilo prav debele repe. Kdor ne verjame, ako bo treba, naj poskusi sam; zdaj še ni prepozno.

Davorin Roboskrivec.

Zdravniška skušnja.

* Pomoč, ako se človeku voda zapre. — Vsak dan vidite, dragi bralci, poleti in v jeseni okoli hiše, na dvorišči, po vrtih, po trati, okoli plotov, in tudi tù in tam na travnikih travo, čije listje je podobno topolovemu perju; ta trava raste na kupe meseca avgusta in septembra, ima belo-rdečkast cvet, nobena živad je ne jé; imenujejo jo nekteri divjo topolko, nekteri pa divjo slez (populus repens, wilde Pappel). Naberite to travo pri vsaki hiši, kolikor je največ morete, in jo v senci posušite, da se more pozimi ali spomladi, ako bi taka bolezen koga zadela, rabiti. Rabi se pa tako: Napolni te divje topolke en lonec (pisker), ki drží najmanj tri bokale; skuhaj jo močno na vodi, in prav zavreto jo z loncem vred postavi v sedélo (Leibstuhl); nad lonec naj se bolnik vsede tako, da soparica spolovine in spodnji del trebuha ogreva; okoli krila gornega trebuha in hrbta se mora pa bolnik dobro z odejo zakriti. Tako stori trikrat na dan v jutro, opoldan in zvečer, in drugi dan zvečer se bo že zdravilna moč pokazala. To potrjujejo še žive in ozdravljene osebe 65, 72 in 83 let stare.

Davorin Roboskrivec.

Národne stvari.

Postava o ravnopravnosti slovenskega jezika v šolah in uradnijah.

V imenu deželnega odbora je 3. dan tega meseca v kranjskem deželnem zboru dr. Bleiweis poročal o tej zadevi to-le:

„Slavni zbor! Po sklepu deželnega zbora 1867. leta v 5. seji 28. dne svečana je dobil deželni odbor to-le nalogo: *„„naj izdela in prihodnjemu deželnemu zboru predloží načrt, kako bi se v vojvodini kranjski ravnopravnost slovenskega jezika v šolah, uradnijah in sodnijah uresničila.““*

Odveč bi bilo, ako bi se deželni odbor hotel dandanes sklicevati na mnogoletne vroče želje slovenskega národa in zastopnikov njegovih po takošni postavi, in silno njeno potrebo dokazovati na dolgo in široko, in to zato, ker obširne njene obravnave dveh deželnih zborov so zapisane v stenografičnih listih našega zbora.

Tù je bilo dokazano, da ljudska šola nikakor ni ljudska šola več, ako se mladina ne podučuje v jeziku, ki ga ljudstvo govorí, — in dokazano je bilo dalje, da tudi v srednjih šolah se mladina naša mora v narodovem jeziku, a ne v slovnici sami, popolnoma in tako izuriti, da — stopivši iz teh šol — more zadostovati zahtevam národa svojega, bodi-si da si izbere poklic uradnika, duhovnika, odvetnika, učenika, zdravnika itd.

Kjer tedaj naravno pravo národovo od ene straní, od druge pa djanska potreba vsakdanjega življenja tako jasno govorí, ondi ni več treba obširnih razlogov, da se národu dá, kar národu gré. —

Da pa pričujoči načrt o zadevah šolskih zahteva za zdaj le to, da se v tako imenovanih srednjih šolah vsaj polovica naukov razlaga v slovenskem jeziku, temu je vzrok to, da odbor ni hotel prestopati mejá, ktere so si zagovorniki národnih pravic po natanjčnem prevdarku naših razmér postavili v prejšnjih sesijah deželnega zbora in kterih se je držal tudi tisti po deželnem zboru izvoljeni odbor, ki je v seji 12. svečana 1866. leta poročal o učnem jeziku za ljudske in srednje šole. Veljavo prislovice naše: „kolikor jezikov znaš, za toliko ljudí veljaš“ po vsej vrednosti svoji spoznavaje, niso zagovorniki ravnopravnosti slovenskega jezika nikdar preganjali nemškega jezika popolnoma iz naših šol, marveč mu na pravem mestu vsegdar odločevali toliko prostora, da se ga tista mladina, ktera šolstva svojega ne končá z ljudsko šolo, zdatno naučí, a da ta prostor vendar ni tolikošen, da bi škodo trpel deželni jezik.

In tega vodila se drží tudi deželni odbor, trdno pričakovaje, da mu pritrdi vsak, kdor se drží človečanskega pravila: „česar sebi ne želiš, ne delaj bližnjemu“, in vsak, kdor vé, da nikjer na svetu kultura ni vezana, na jezik, ampak le na znanstva in vednosti, ki si jih pa človek pridobiti more v vsakoršnem jeziku.

Kar se pa tiče rabe slovenskega jezika v javnih uradnijah, obsega ta načrt ono okrožje uradniških opravil, kadar gospóske, bodi-si z besedo, bodi-si s pismom, stopajo v dotiko z ljudstvom. Vzeto je v načrt vse to, kar je že dozdaj po različnih vladinih ukazih gosposkam zapovedano, a je, žalibog, zapoved le na papirji ostala! Temu pa more v ustavni državi enkrat konec biti, da je narod naš v uradnijah, ktere vendar tudi on zdržuje, mučenec nemščine, ki je ne razume. Za nespametno (absurdum) bi pač ves svet spoznal, ako bi se narodu v nemških okrajinah Avstrije slovanski dopisi, slovanski odloki itd. podajali, — in vendar se slovenskemu narodu na Kranjskem o tem še dandanes z malimi izjemami tako godí, kakor da bi krivica bila pravica! Zadnji čas je, da narod naš v tem obziru neha biti tujec na domači zemlji. — To bodi slavnemu zboru dokaz, da to, kar se v pričujočem načrtu zarad narodne ravnopravnosti zahteva, je le postulat pravice, in da vse, kar se zahteva v postavi šolski in v postavi za uradnije, se opira na žive potrebe vsakdanjega življenja národa slovenskega, kteremu se je sicer odvzela tlaka in desetina, a ne še odvzel jarm germanizma.

Da pa se uradnikom cesarskim, advokatom in notarjem olajša raba slovenskega jezika v njihovih javnih opravilih, treba je, da se ravnopravnost jeziku našemu odpre tudi v viša učilišča. V ta namen bile so pri c. kr. ministerstvu dunajskem 1848. leta razprave za napravo vseučilišča Slovencem v Ljubljani, v kterem bi se dotični nauki razkladali v slovenskem jeziku.

Na stran pustivši za zdaj vseučiliščino vprašanje povdarja deželni odbor, gledé na potrebo popolne izurjenosti uradnikov, odvetnikov in notarjev v slovenskem jeziku, vendar že zdaj živo in neobhodno potrebo, da se vsaj en oddelek vseučiliščin ustanovi v Ljubljani, in v ta namen svetuje slavnemu deželnemu zboru, da se obrne do visoke vlade s prošnjo, da se napravi akademija za pravoznanstvo, ktera se je v Ljubljani po ukazu c. kr. ministerstva za nauk od 5. oktobra 1848. leta, št. 6230, že 1849. leta začenjala z napravo dveh učilnic pravoslovnih, namreč avstrijskega državljanskega in pa kriminalnega prava, pa je prestala zopet, ko je v Avstriji zginila ustava.

Po vsem tem tedaj deželni odbor predlaga:

Naj sklene slavni deželni zbor:

1) načrtu postave, po kteri se uresniči ravnopravnost slovenskega jezika v javnih šolah in uradnijah kranjskih, se pritrjuje;

2) naprava pravoslovne akademije se za neobhodno potrebo spoznava in gledé na to potrebo prosi se visoka c. kr. vlada, da po ustavni poti skrbi za to, da se v Ljubljani napravi akademija za pravoznanstvo s slovenskim učnim jezikom.“

Načrt postave se glasí tako-le:

I. Zastran šol.

A. Zastran ljudskih šol.

§. 1. Po vseh ljudskih šolah na Kranjskem je slovenski jezik učni jezik, samo v nemških občinah na Kočevskem bodi učni jezik nemški.

§. 2. V 3. in 4. razredu glavnih šol je nemški, na glavni šoli kočevskega mesta pa slovenski jezik učni predmet.

B. Zastran šole za učiteljske pripravnike.

§. 3. V šoli za učiteljske pripravnike je učni jezik slovenski.

C. Zastran srednjih šol.

§. 4. Po gimnazijah in v realki naj se podučuje že precej zdaj vsaj polovica učnih predmetov v slovenskem jeziku.

§. 5. Določba prejšnjega paragrafa (§. 4.) kolikor še ni že zdaj v djanji, naj se zvršuje tako, da se v bližnjem šolskem letu prvi razred, in s tem napredujoč v prihodnjih letih viši razredi po tem načinu uravnajo.

D. Zastran obrtniških šol.

§. 6. V obrtniški šoli, ki je v zvezi z realko ali v oni, ki se vprihodnje ustanovi, je učni jezik slovenski.

II. Zastran javnih uradov.

§. 7. Slovenski jezik naj vsem javnim gosposkam in uradom rabi tako-le:

a) Slovenske vloge naj se vselej rešujejo v slovenskem jeziku;

b) zaslišbe in obravnave s slovenskimi ljudmí naj se opravljajo v slovenskem jeziku; v tem jeziku naj se pišejo vsi dotični protokoli, in izdajó dotične rešitve;

c) vsi ukazi, vabila, razglasi in naznanila slovenskim ljudem naj bodo v slovenskem jeziku.

§. 8. Določbe prejšnjega paragrafa (§. 7.) naj veljajo za vse uradnije, posebno za vse politične, davkovske in sodnje reči v civilnem kakor v kazenskem postopu.

§. 9. Ministrom, kterih se dotiče, nalaga se zvršba te postave.

Šolske stvari.

Letopisi šolski.

9. Kranjska niža gimnazija.

Njeno izvestje, ki je tako kumerno in kratko, da na 4 straneh objavlja vsa šolska naznanila, nadaljuje že lani začeti spis, na celih 28. straneh raztegnjen, pod naslovom: „Ueber die Theilnahme der englischen und französischen Könige an den Kämpfen zwischen den Welfen und Hohenstaufen. (Fortsetzung und Schluss).“ Škoda za tiskarne stroške! Saj je pisatelj vendar sam čutiti moral, da tak že sam po sebi prespecijalen predmet ne spada v poduk mladini niže gimnazije, za ktero šolski program piše. Ako pa kak profesor misli, da so letopisi šolski za parado učiteljske učenosti, je pač „am Holzweg.“ Kdor se hoče bahati s citati, ki jih morebiti še sam bral ni, naj si izvoli šolsk časnik: hic Rhodus, hic salta! Programi šolski naj ostanejo v poduk šolski mladini, ktero zadevajo. Vse drugo je zavržen denar, ki se plača za tisek razprav, s kterimi se tudi še noben učitelj ni pomagal do avanzije. — Vodja, 2 profesorja, 2 učitelja in 1 suplent so podučevali 77 učencev, ki so — zunaj enega — vsi Slovenci, in so učnine plačali 466 gold. 20 kr.; 5 učencev je imelo ustanove, ki so jim dale 283 gold. 54 kr. podpore. To in razvrstitev učencev je vse, kar pozvedamo iz tega programa.

10. Glavna šola v Kranji.

Letnemu njegovemu sporočilu v slovenskem jeziku stojí na čelu spis učitelja g. M. Kusterja „o krepkih in nepravilnih (nemških) glagolih“. Ravnatelj gosp. M. Lazar daje potem pregled učnih predmetov, med kterimi nahajamo tudi risanje, geografijo, petje, sadjerejo. Učencev in učenk je bilo 534. V dekliški šoli, ki je štela 37 učenk, so se deklice učile tudi ženskih del.

11. Ipavska glavna šola

svoje sporočilo začenja s člankom, v kterem šolski nadzornik, preč. g. kanonik Jurij Grabrijan načrtuje, „kakošne naj bi bile ljudske šole za naprej.“ Ves ta spis smo priobčili v zadnjih „Novicah.“ Vodja gosp. L. Hiti in 3 učitelji so podučevali 415 vsakdanjih in nedeljskih učencev. Vrh navadnih predmetov učili ste se tudi sadjereja in gospodinjstvo. Občina je glavni šoli kupila velik prostor za drevesnico in za telovadbo. Učitelj Barle je poslan na Dunaj, da si ondi pridobí še več djanskih vednosti o kmetijstvu.

Politične stvari.

Plemstvo v sedanjem boji.

Plemstvo je nekdaj bilo poseben političen stan. Ta njegov pomen je nehal razun malih izjem. Kaj je tedaj avstrijskemu plemstvu naloga v sedanjem času?

Odgovor na to vprašanje daje „Graz. Volksbl.“ ob kratkem ta-le:

„Splošni značaj našega časa je boj zoper zgodovinsko pravo, češ, to pravo, ki se je počasi organično utrdilo na podlagi nravnega reda, naj pride ob veljavo in na njegovo mesto naj stopi izmišljena osnova, kteri so sicer dali lepo ime „svobode“, v resnici pa je le najhujše zatiranje prave svobode.

Sedanji boj ni nič druzega nego vnanja prikazen te osnove. Razdira se živi zgodovinski red, in na njegovo mesto postavlja oblika prekucije. Ta boj ima pa v Avstriji še viši pomen, kakor drugej, in to zato, ker se v Avstriji bolj kakor drugej ustavljajo udje, ktere hočejo valovi časa stisniti v novo ozko strugo.

Ali more po tem takem kdo še dvomiti o nalogi, ktero ima v tem boji avstrijsko plemstvo? Kdo, če ne plemstvo, ima dolžnost, vzdigniti zastavo zgodovinskega prava? Kdo, če ne plemstvo, ima dolžnost, braniti red, kterega je ustanovila navada in pravica? Kdo je tesneje zvezan z državo in deželo, nego iste stare rodovine, kterim so njihova častitljiva imena pravični ponos? Kdo je tedaj bolj nego plemstvo dolžan, z vsemi močmí delati na to, da se ohrani država in dežela? Sedaj se vé, da ne gré zoper vnanjega sovražnika, sedaj ne veljá braniti državne ali deželne meje, ampak sedaj gré zato, da se Avstrija brani protinstva, ki hoče razrušiti njen značaj, njeno pravo.

Ali je pa avstrijsko plemstvo na mestu, ktero se mu spodobi v tem boji?

Avstrijsko plemstvo je razdeljeno na tri vrste.

V prvi vrsti stojé oni, ki so si popolnoma svesti svojih dolžnosti v tem boji. Viteško, krščansko se bojuje za pravico, za Avstrijo. To so tisti vrli možjé, kterim so pseudoliberalci prideli častno ime „fevdalcev“; kajti ta priimek pristuje njim, ki s pravo možko zvestobo spolnujejo svojo fevdno dolžnost. — To so prav naši možaki, to so možje, ktere vsaki pravi avstrijski domoljub visoko spoštuje, kterim se pridružuje, s kterimi se nadja doživeti zmage pravice, zmage Avstrije.

V drugo vrsto štejemo iste plemenitnike, ki so razkropljeni po vsem svetu in so največ krivi, da je plemstvo zgubilo visoko spoštovanje, ktero je imelo. To so ti tisti ljud, ki svoje veljave išče le v vnanjih rečéh, v predpravicah v človeški družbi, v bogastvu in v veselicah, ki imajo pravo vrednost le tedaj, kadar jim je blaga misel podlaga. Ta vrsta plemstva je daleč od visokih nravnih vzorov prava in svobode. Ona pozná le eno državno obliko, ktera jej je po všeči, in ta je absolutizem, kteri jej daje poroštvo njenih predpravic. Da je pa absolutizem sam v sebi gnjil, tega se vé da ne vé to plemstvo! Sedanji boj sovraži ta vrsta plemstva, ker od njega zahteva rečí, ki so mu nevšečne. Ono se vé da ne želí, da bi zmagala revolucija, ker sluti, da zgrudi tudi njega. Al da bi samo delalo in bojevalo se za zmago pravice, da bi kaj žrtovalo, tega ne more, tega noče. Ono vedno le stojí vladi na strani; ono je vedno lojalno v tem ozkem pomenu, kajti nasprotno ravnanje zahteva omiko, značajnost, nravno moč, ktere pa ono nima.

V tretjo vrsto spadajo oni, ki so v zvezi z revolucijo. Tudi takih nahajamo po vsem svetu, al ne povsod v enaki razmeri. Čem manj se je plemstvo v deželi, v državi izneverilo svojemu poklicu, svojemu vzoru, tem manjše je število teh odpadnikov. Čem veče je kje njihovo število, tem gotoviše znamenje je, da je plemstvo ondi piškavo v svoji celoti. Čem krepkejša je celota, tem veča je moč, ki brani odpad in upor posameznih udov.

Kratkoumnost in nečimurnost ste večidel vzrok odpada. Čem veče pa so dušne zmožnosti, čem veča je nečimurnost, tem zaničljiviša je oseba, v kteri se je dogodila ta žalostna dušoslovna prikazen.

Dopisi.

Na Vrhpolji pri Vipavi 6. sept. J. P. — Letos bo po vsem Vipavskem srednja, za grozdje pa prav dobra letina, in soseska Vrhpolje bo najboljo imela. Mošt bo letos veliko okusnejše mimo lanskega, kajti letos je trta popolnoma ugodno vreme skoz celo poletje imela; grozdne bolezni nismo skoraj nahajali, in toče,

hvala Bogu, še videli nismo. Toraj se nadjamo tako izvrstno okusne kapljice, da že mnogo let take bilo ni. Priča temu je figovo drevo; letos so skoraj že vse fige dozorele, pretekla leta jih pa še sv. Lukež ni vseh dozoril. Toraj ponosno vabimo Gorence s slovenskim pesnikom: Pridi Goren'c iz mrzle planine,
Vabi Vipav'c v gorke doline itd.

Tukajšnji vrhpoljski gospodarji srčno zahvalo izrekujejo Idrijčanom kakor drugi Vipavci Tržačanom za prijazno obiskovanje preteklih let, priporočaje se jim za vprihodnje, da bi se nas spominjali, posebno letos, ker cena ne bo prenapeta. Gorence pa obžalujemo, da niso za domače vino tako vneti, kakor so kedaj bili in jim iz srca voščimo:

Da jih ljubi Bog spreobrne, in v Vipavo po vino obrne!

Iz Menišije na Notranjskem. — Občinski zbor Begunske županije je v seji 14. julija t. l., kakor so „Novice" že povedale, sklenil zarad uradovanja, da c. k. kantonskemu poglavarstvu Logaškemu, kakor tudi c. k. sodniji v Planini predloži prošnjo. To se je storilo; prošnja do omenjene c. k. oblastnije se je glasila tako-le:

„Že takrat, ko je bil minister grof Belkredi vsem c. k. uradnijam ukazal, da imajo one z ljudstvom in s posamesnimi strankami v njihovem jeziku službovati, bila se je podpisana županija na tadašnjo c. k. okrajno uradnijo in sodnijo v Planini obrnila s prošnjo, naj ona, spoštovaje voljo presvitlega cesarja in ukaz ministerski, blagovoli dopisovati nam le v našem domačem, to je, slovenskem jeziku.

Začelo se je bilo vsled te naše prošnje zares nekaj malega ustrezati naši zahtevi in malo po malo rabiti jezik slovenski, — al žalibog! da kmalu kmalu je bila beseda ministrova in pravična prošnja pozabljena, in kmalu obrnilo se je vse zopet na staro.

Okoliščine so pri nas zmiraj poprejšnje. Ljudstvo je še zdaj zmiraj le slovensko; jezik edini, ki ga razumemo, je domači jezik slovenski, in še ne toliko, kolikor je prstov na eni roci, štejemo v naši županiji prebivalcev, ki bi umeli nemški jezik. Kjer se je začelo tudi pri nas politično življenje, in je živa potreba to, da pri samostalni upravi županij vsi prebivalci, posebno pa odborniki umejo, kar se jim od viših oblastnij naznani, pa tudi to, kar se od nas zahteva, je toraj odbor Meniševske županije v svoji seji od 14. julija pod štev. 154. sklenil, da ima biti županijski opravilni jezik domači slovenski, da se imajo tudi od c. k. uradnije le dopisi v domačem jeziku pisane prejemati in reševati. Vsled tega sklepa se obrne podpisani župan do sl. c. k. okrajnega poglavarstva Logaškega in do sl. c. k. sodnije v Planini s prošnjo: naj ona blagovoli, nam od zdaj naprej vsa viša povelja in svoje odredbe in dopise pošiljati le v našem domačem slovenskem jeziku, kjer to zahtevati je naša pravica, — spolnovati pa je dolžnost c. k. oblastnij in uradnij, in sicer ne le zató, ker je to natorna postava, ampak nam ta pravica tudi v ustavnem temeljnem zakonu od 21. decembra 1867. leta (članek 19) zagotovljena, in nje spolnjevanje že v poprejšnjih vladinih odredbah in poveljih odločno ukazano.

Županija Meniševska v Begunah 19. avgusta 1868.
Hren, župan."

V Sodrašici 5. sept. — 3. dne t. m. smo imeli pri nas šolsko preskušnjo; prav dobro se je obnašala mladina, le nekako žalostna je bila, ko jej gosp. fajmošter povedó, da ne smejo letos nič premij deliti. — Kar se letine tiče, bode pri nas, žalibog! slaba. Precej prve dni julija meseca je suša pritisnila do sred avgusta, potem pa moča; smeli bi se dobre letine nadjati, ako bi le-té uíme ne bilo, kajti pri nas suša ne škoduje toliko, ker je zemlja debela. Turšica lepo kaže, krompir pa je začel gnjiti; mnogo se ga že črnega nahaja. Zelje so nam požrle gosenice; ako se še repe polastijo, bomo ob vse; ozimino sta rjà in snet požrla; sočivja je tudi malo. Razun živinske klaje je druzih pridelkov manj od lani. Bog! B. Stupica.

Iz Ljubljane. *(Deželni zbor kranjski)* je v 7. seji volil odsek za cestne zadeve; izvoljeni so bili baron A. Zois, vitez Gariboldi, Santo Treo, Zagorec, Kramarič, baron Rastern in pl. Langer. — Grof Barbo je izročil 3 prošnje dolenskih občin, ktere so se dale dotičnim odsekom v sporočilo. — Dr. Costa poroča v imenu deželnega odbora o načrtu postave, po kteri naj se nevarni ljudje držijo v posilni delavnici. Po nasvetu poslanca Tavčarja se izročí ta postava odseku za delavnico že izvoljenemu. — Poslanec Kromer poroča v imenu deželnega odbora, naj se ustanove (štiftenge) baron Gallenfelsova, pl. Schellenburgova, Lercherjeva, Weitenchillerjeva, kakor tudi baron Flödnigova in Holdheimova za slepe prevzamejo v deželno gospodarstvo. — V imenu deželnega odbora poroča potem dr. Bleiweis o postavi, da se uresniči ravnopravnost slovenskega jezika v šolah in uradnijah. (Sporočilo to in načrt postave glej na str. 296). Po predlogu Tavčarjevem je bil ta predlog izročen že izvoljenemu šolskemu odseku. — Konečno poroča vitez Kaltenegger o prošnji županije mesta Kranja zarad pobiranja občinskih priklad na vžitnino. Med mestom in zakupnikom tega davka je razpor zarad tega, kako in koliko priklade naj zakupnik odrajta mestu. Zbor je po predlogu odsekovem sklenil, da se prvi del te prošnje z gorkim poročilom pošlje finančnemu ministerstvu na Dunaj, da se mestna županija kranjska reši teh sitnosti; kar pa se tiče druzega dela peticije, naj znesek, kolikor ga od priklad mestu gré, pozvé županija sama s pomočjó tistih, ki ta davek plačujejo.

8. seja je bila strašno viharna. „Tagblatt" pravi, da sta govornika manjšine „pogubno kritiko" delala nad večino; vsak omikan človek pa, ki loči zborniški (parlamentarnični) modus vivendi od krčminega razsajanja, je v tej seji očitno videl, da se že samega sebe pogubljenega čuti, kdor se tako znaša, kakor se je vedla manjšina. Šlo je v tej seji zato, ali naj se volitev g. Muleja za dež. poslanca potrdi ali zavrže. Poslanec Svetec je poročal v imenu dotičnega odseka tako jasno, tako temeljito, da ne črkice mu niso ne vitez Kaltenegger, ne Dežman, ne Kromer podreti mogli. Nasvet odsekov je bil, da se ta volitev ne potrdi, kakor se ni potrdila volitev g. Obreze, ker stojí na nepostavni podlagi, da sta na Vrhniki proti jasni določbi §. 13. občnega volilnega reda se naredila dva voleča razdelka namesti treh, kakor so v Postojni in Ložu, s kterima Vrhnika skupaj voli. Omenjeni §. 13. namreč določno ukazuje, naj se praviloma trije voleči razdelki napravijo; le včasih in sicer tedaj, kadar bi v kaki občini bilo malo volilcev, in med njimi po davkih malo razločka, je smeti narediti samo dva voleča razdelka. Ako se pa pomisli, da politiška občina vrhniška, ki obsega razen Vrhnike še 15 druzih vasí, skupaj ima 739 hiš, 5252 duš, in tedaj več ko 700 volilcev; ako se dalje pomisli, da so tudi razločki po davkih jako veliki, ker na sami Vrhniki, če se tudi na druge vasi ne gleda, jih plačuje 45 nad 10 gold., med temi 2 nad 200 gold., 3 nad 100 gold., 7 nad 50 gold. in 16 nad 20 gold.; potem 57 nad 5 gold. in 45 pod 5 gold.; ako se tedaj pomisli na to obilno število volilcev in na velike razločke v davkih že na sami Vrhniki, mora pač vsakteri pritegniti, da sta samo dva voleča razdelka za vrhniško občino očitno pregrešenje proti §. 13. občnega volilnega reda. Sporočilo potem

natančno in po številkah popisuje razmere med volilci na Vrhniki in Postojni, in pride po vsem do tega, da kaže, da ko bi se bilo na enaki podlagi po dveh volečih razdelkih volilo povsod, imela bi volilcev Postojna 185, Vrhnika 156, — tedaj Postojna 29 volilcev več; ali, ko bi se povsod volilo po treh volečih razdelkih, to je tako, da bi le taki volili, ki plačujejo vsaj 10 gold. davka, ali ki brez obzira na davek volijo, imela bi volilcev Postojna 96, Vrhnika 54, tedaj — spet Postojna 42 volilcev več. Na tej podlogi pa, kakor se je **zdaj** volilo, imela je volilcev Vrhnika 156, Postojna le 96, — tedaj Vrhnika 60 volilcev več! Ali se ne dade krivica z rokami zgrabiti? Dalje sporočilo šteje glasove Mulejeve in pride do tega, da kaže, da gosp. Mulej pri tej volitvi ne bi bil nikdar večine glasov zadobil, ako bi bili voleči razdelki Vrhniške občine po postavi, to je, po §. 13. občnega volilnega reda narejeni, ter da ima on svoj vspeh le tej nepravilnosti zahvaliti. Manjšina odsekova je bila sicer te misli, da o tem, koliko volečih razdelkov se naredí, ima samo politiška gosposka sporazumno z občinskim (srenjskim) odborom odločevati, ter da je to, kar ta dva določita, tudi za deželni zbor vezalno. Al to je napačna misel po §. 53. deželnega volilnega reda; o tem, kdo ima pravico voliti in kdo ne, le postava odločuje, ne pa samovolja politiških gosposk, in da se mora deželni zbor skrbno zavarovati pred nevarnostjo, da bi politiški uradi, znemar pustivši postavo, po svojem domisliku uravnavali volilne pravice. Zato nasvetuje odsek, naj se zavrže volitev g. Muleja. — Sicer je pa jako želeti, da se nepravilnost, ki zdaj že v drugo to volitev zavira, in krivica, ki se dela po njej Postojnskim volilcem, odpravi, bodi-si s tem, da se tudi pri Vrhniški občini naredé trije voleči razdelki, kot je v Postojni, bodi-si s tem, da se Postojnčanom privoli, da bodo po volilskem imeniku po §§. 17. in 21. obč. volilnega reda narejenem, voliti smeli, kakor jim je bilo že za drugi deželni zbor privoljeno. Zato nasvetuje odsek še drugo in sicer to, da se c. k. deželni vladi izrekuje želja, da blagovoli zastran Postojne in Vrhnike zenačiti podlogo, po kteri se ravná število volilcev za deželni zbor.

Prvi poprime besedo cesarski namestnik gospod Konrad pl. Eybesfeld in pravi, da se sestava volilnih razredov opira na želje občin, po kterih se ima ravnati c. kr. okrajna gosposka. Da bi politične gosposke samovoljno uravnavale volilno pravico, ni res; res je pa, da deželni zbor ima pravico izreči, ali potrdi poslanca Muleja ali ne. Tudi je res, da številke zarad Vrhnike in Postojne niso v nobeni primeri, da so nenaravne. Dve poti ste, da se ta volilna podlaga premení: ali po rekursu, ali po premembi §. 13, za ktero je vladi treba predloga.

Potem govorí vitez Kaltenegger. On trdi, da §. 13. dopušča izjeme in da okrajni gosposki in vladi gré o tem določba. Mejo stavi postava, mero pa spoštovanje postave. On je zato, da se potrdi volitev gosp. Muleja.

Njemu in ces. namestniku odgovarja dr. Toman blizo tako-le:

C. k. vlade predsednik je spoznal, da vsled volilnih podlag na Vrhniki in v Postojni so „prav nenaravne številke“ volilcev prišle na dan, — in to je res. Kar je pa „nenaravno“ tudi ni „pravno“, ni „pravično.“ Krivično je gotovo, če Vrhničanje, ki plačujejo le dva goldinarja davka, imajo volilno pravico, — v Postojni pa le tisti, ki plačujejo najmanj 10 gld. Kolika krivica leží v tem! koliko volilcev je po krivici na Vrhniki, in koliko jih odpade po krivičnem v Postojni! To se mora popraviti. To bi se že bilo moralo popraviti. Deželni predsednik je izrekel, da to ni mogoče bilo, ker se to le more vsled rekursa občine dotične predrugačiti — Vrhnika pa ni rekurirala. To pa ni tako. Ali ni Postojna zoper Vrhniško volitno podlago protestirala? Ali ni deželni zbor že zavrgel volitev, ki je na tej krivični podlagi stala, — in ali ni deželni zbor zahteval, da naj vlada vsled §. 13. obč. postav zenači volilni red na Vrhniki in v Postojni? Ali ni to zadosti? Ali ni deželni zbor najvažneji avtonomni faktor v deželi? Ali ni deželni zbor ravno v tej zadevi najvažneji faktor, saj le on ima pravico volitve presojevati in pri pretresu gledati na postavo, in kjer zapazi nepostavnost, očitati in zahtevati postavnost?! To se je danes zgodilo. Vlada naj bi bila tedaj zadostila postavi (§. 13.) in pravici. Žalibog, vlada tega ni storila — zakaj ne, ne vem, čeravno je morala misliti, da deželni zbor drugače ne bode potrdil in potrditi ne bo mogel volitve. Zato moramo iz stališča postave in pravice zavreči volitev g. Muleja, in vsako tako volitev bodemo morali zavreči, dokler se jej podlaga ne poravna po postavi.

Za njim vstane poslanec Dežman, hvali liberalizem nekdanje večine, češ, da se ni spotikala na malenkostih, — zdaj pa, kar je razpeta narodna zastava, je drugače: Obrezo je zavrgel prejšnji zbor, sedanji bode Muleja. Voditelji večine so si menda prisvojili pravila jezuitov, ki so nekdaj v tej hiši gospodarili! (Večina kliče predsedniku, naj govornika svarí, da se spodobno obnaša. Predsednik pl. Wurzbach odgovorí, da v teh besedah ne najde nič žaljivega. — Čudno!) Poslanec Dežman nadaljuje, da prejšnji zbor je volitve hitro rešil; zdaj še dve volitvi niste dognani. Prejšnji deželni odbor ni nikoli dvomil, ali ima volitev potrditi ali zavreči; zakaj se sedanji odbor ni odločil? Čemu neki se večina brani, to volitev potrditi, saj ostane zmiraj v veliki večini? Če bi šlo za volitev deželnega odbornika, bi bilo to drugače. Potem hvalo poje Muleju kot izvrstnemu uradniku in modremu obrtniku. Na kratko rečeno: vse skoro je bilo osebno, kar je govoril, — prav za prav kričal, ne govoril.

Dr. Toman ga zavrne tako-le:

Ko bi deklamacije in eksklamacije, ko bi obračanje proti galeriji, ali ko bi moglo krivično stvar v pravično spremeniti to, da govornik, kakor je storil g. Dežman, razliva svoj žolč po politiških nasprotnikih, da si prizadeva oskruniti posamesne osobe, deželni odbor in večino deželnega zbora — takrat bi bil g. Dežman dosegel ta namen. Al tako obnašanje, taki puhli razlogi ne veljajo pred pametjo, pred postavnostjo, ne veljajo pred nami, ki se držimo pravice in postave. Žalostno pa je, da se kdo predrzniti more tako govoriti, kakor je govoril predgovornik, — žalostno, da sme tako govoriti v našem deželnem zboru, in da zvonček gosp. predsednika trpí take razžaljive besede, trpí tako „potrpežljivo“, ki se oglasuje proti galeriji, če se našim pravičnim besedam pritrjuje, ki je popred molčal, ko je en del galerije hvalo dajal gosp. predsedniku samemu, ko ni hotel spoznati, da g. Dežman nas je tako predrzno razžalil. Vse je smel reči g. Dežman; celó v jezuitski samostan nas je vrinil in nam podtikal nepoštene namene. Ali je to parlamentarično?! Še več! on je rekel, da „naš narod plačuje krvav davek zato, da ga držimo v neumnosti, temoti“! Kdo nam more to očitati?! Kdo neki je kaj storil za naš narod, ali mi ali vi? Ali niso tisti, po kterih sega osebno g. Dežman, edini, ki so od nekdaj govorili k našemu ljudstvu v njemu edino razumljivem, slovenskem jeziku, — oni sami, ki so ga podučevali ne samo v božjih, temuč tudi v druzih posvetnih potrebnih rečéh? Ali ste vi kaj za narod naš storili? Kaj je vlada storila? Pokažite, ki se

ustite biti prijatelji naroda, svoja dela! Kdor se šopiri z imenom „Verfassungsfreund“, pod krilom tega imena pa dela le za „nemškutarijo“, ktera bi rada nas in celo Avstrijo vtopila v Prusijo ali Nemčijo, ta nam ne sme očitati, da mi zapeljujemo narod, — ta le šunta naš narod — ne na njegovo ne na države korist! — Toliko na deklamacije gosp. Dežmana! Objektivno bode govor njegov pretresal g. poročevalec tako, da bode jasno, kdo da hoče in zagovarja pravico in kdo se poganja za krivico!

Poslanec Kromer, pozvan na odgovor po poslancu Dežmanu zarad tega, kaj se je v deželnem odboru godilo zarad volitve Mulejeve, pripoveduje, da je gosp. generalvikar Kos izdelal sporočilo in da dr. Costa ni imel nič zoper to, da se volitev potrdi. Potem se je pa stvar drugač zasukala. (Na to se slišijo na strani manjšine klici: „hört!“) Potem si prizadeva dokazati, da ste občini Vrhnika in Postojna pravico imeli, svoj volilni red uravnati na 2 ali 3 razrede. Deželni zbor, če ima pravico, volitev potrditi ali zavreči, naj se spomni, da je obljubil postavo spolnovati.

Dr. Bleiweis pravi, da ni mislil z besedo vmes seči o stvari, ktero je sporočilo tako jasno razložilo, in obžaluje, da se s takim besedovanjem dragi deželni denar trati; zahteval je le besedo zato, da poslancem, ki so pri posl. Kromerjevih besedah klicali „hört“, kar naravnost pové, da volitev Mulejeve deželni odbor (čegar ud je tudi on) ni takrat pretresal v nobeni seji in tedaj tudi ni nič sklenil; vse, kar je poslanec Kromer navajal, je bilo le privatno pomenkovanje. To, to čujte, gospôda, da se spet s trte ne izvije krivična sodba!

Dr. Prevec v obširnem (se ve da slovenskem, ker večina zborova debatuje zmiraj le v slovenskem jeziku) meritorično dokaže, da na Vrhniki morajo biti 3 volilni razredi, in da §. 13. je, kteri postavno zametuje Mulejevo volitev.

Dr. Costa odgovarja posl. Kromerju, da osebnosti se ne spodobijo deželnemu zboru; večina je deželni zbor. On ni nikoli akta pregledaval, ki se tiče Mulejeve volitve; sporočilo je bilo le osnovano brez podpisa; če je rekel, da ne vé ovire zarad potrditve, ni ta beseda na poti, da je zdaj druge misli, ker aktov o Mulejevi volitvi ni nikoli videl, zdaj pa se je prepričal, da je podlaga volitvi krivična.

Pri odgovoru posl. Kromerja se zopet vname viharen hrup, al spet zbora predsednik ne čuti potrebe, da bi govornika svaril!

Poročevalec Svetec, ki je imel zadnji besedo, povdarja, da bi bili nasprotniki morali dokazati, da se je g. Mulejeva volitev po postavi zgodila; al tega dokazali niso. Oni so trdili, da je občinam in političkim gosposkam čisto na voljo puščeno, pri volitvi občinskega zastopa dva ali 3 voleče razdelke napraviti. To je pa očitna zmota! Postava jasno govori, da praviloma morajo trije voleči razdelki biti, in le včasih in izjemno, in sicer tedaj, kedar je volilcev malo in med njimi po davkih malo razločka, je smeti le dva napraviti. Ali je pa 700 volilcev, ki jih ima Vrhniška občina, malo? Ali je med temi po davkih, kterih plačujejo nekteri po 200 gold., drugi po 100 gold., nekteri pa celó komaj po 2 gold. malo razločka? Da to ni malo, to pač vsak vidi, če le šteti zna! Če pa ni tistih pogojev, pod kterimi se smeta ta dva voleča razdelka napraviti, kako se more trditi, da sta bila dva voleča razdelka po postavi? — Morebiti porečete, da se je ta zmota le po nevedoma pripetila? Al g. župan Obreza in g. c. kr. okrajni predstojnik Mulej, ko sta delala dva volilna razdelka namesti treh, morebiti nista postave poznala?! Ali nista v deželnem zboru sedela, ko se je občinska postava izdelovala? Toda ona dva sta bila kandidata za deželni zbor, in sta že vedela, zakaj tako delata. — Nasprotniki so tudi trdili, da se nihče ni pritožil. To ni res! Ali se ni Postojna pritožila, in sicer noter do ministerstva? Ali se ni sam deželni zbor že v zadnji sesiji pritožil, in ali ni zavolj te nepostavnosti g. Obreze volitev zavrgel? — Nasprotniki dalje trdijo, da vlada ni imela nobenega vzroka, vtikati se v to zadevo. Ali kako je to, da ga je pri Postojni imela? Kako je to, da je Postojni, kjer je bil pri prvi lanski volitvi volilski imenik, tudi po županu in c. k. okrajnem predstojniku tako uravnan, kakor na Vrhniki, bilo od vlade naravnost ukazano, da ga mora prenarediti? Zakaj je vlada vedela za nepostavnost v Postojni, a ne za nepostavnost na Vrhniki? — Gosp. Dežman miluje volilce, ki so morali že dve poti zastonj storiti. Kako pa je to, da tistih Postonjskih volilcev ne miluje, kterim se je po nepostavnem ravnanji najdražja pravica — pravica za deželni zbor voliti, kratila? — Gosp. Kromer nas opominja obljube, ktero smo pri vstopu v deželni zbor storili, da se bomo zvesto postave držali. To isto tudi jaz opominjam sl. zbor, da postava nam mora biti sveta, in ravno postavi bomo zadostili popolnoma le mi, ako sklenemo, kakor odsek svetuje, da volitev g. Muleja se ne more priznati za veljavno.

Zdaj se je glasovalo; volitev je bila zavržena z z 18 glasovi proti 12.

Ko je bila volitev zavržena, vstane poslanec baron Apfaltrern in v neki „sveti“ jezi bere protest, ki ga je podpisala dvanajsterica z deželnim glavarjem pl. Wurzbachom vred, ki je s tem prav lepo pokazal, kako mora predsednik zborov stati nad vsemi strankami!

Ko poslanec Apfaltrern odbere protest, se vzdigne dr. Toman in po postavah opravilnega reda protestuje protestu. On pravi, da ne pozná nobene točke v opravilnem redu, ktera pripušča proteste v deželnem zboru. Naj gosp. predsednik odgovor dá: kako da je mogel dopustiti, da je po dovršeni razpravi baron Apfaltrern smel poprijeti besedo in predlog staviti v podobi protesta? (Predsednik ne vé druzega odgovora, kakor tega, da kot „Rechtsmann“ misli, da, kar ni prepovedano, se sme storiti. Izmed večine donijo glasovi: hoho! čujte!) Dr. Toman nadaljuje: Ves protest je nepravilen, nepostaven (bere §. 17. opravilnega reda); zato stavim predlog, naj deželni zbor sklene: „da pismo, ki ga je gosp. baron Apfaltrern izročil predsedstvu, ni pripuščeno po pravilih opravilnega reda, da ga predsedstvo ni smelo sprejeti in da ga tedaj mora nazaj dati izročitelju.“ (K desnici obrnjen:) Mar gospodje vi mislite, da se mi ne zavedamo tega, da stojimo na podlagi postave, — da narod naš za nami stojí? Šila vaša ni druzega kot nepostavnost; ne pričakujte od nas, da se jej udamo! — Predsednik po teh dokazih prisiljen, dá glasovati o predlogu dr. Tomanovem, ki ga sprejme deželni zbor z 18 glasovi proti 12, da se protest dá nazaj, odkodar je prišel.

— *(Tujci in naš narodni jezik.)* Na strelišču so 4. dne t. m. strelali družabniki „konstitut. Ver.“ ne na tarčo, ampak na pravice slovenskega jezika v šolah in uradnijah — in med njimi so razun g. Dimica in g. Dežmana imeli véliko besedo tujci, ki ne znajo ne jezika našega in ne poznajo naroda našega; ta trójica so bili agent Heimann, dr. Keesbacher in prof. Heinrich. Mar ti govorniki res mislijo, da se bo narod naš „podlagal tujčevi peti?!“

— *(„Savaschnik“ in „Laib. Tagblatt.“)* Menda je vendar le res, kar se že delj časa govori po Ljubljani,

namreč, da je g. Savaschnik prav v tesni zvezi s „Tagblatt-om.“ Kdor ni tega verjel dosedaj, tega je prepričal vvodni članek v 19. listu pod naslovom: „Consistorium und Volksschule“, kajti v njem se nekoliko stavkov od besede do besede navaja iz odgovora, ki ga je naš prečast. konzistorij dal Belkredi-jevemu znanemu vprašanju. To je bilo mogoče le g. Savaschniku, ki ima v rokah konzist. spise, in ki najbolje vé, da je prav on tisti „im Schulfache erfahrener Consistorialrath“, ki je oddal svoj „separatvotum“, iz kterega navaja tudi nekaj stavkov. Ker se je iz teh dveh spisov razglasilo samo to, kar se vjema z namenom „Tagblatt-ovem,“ in ker ravno zdaj gre za postavo o vpeljanji slovenskega jezika v šole vsled 19. §. temeljnih ustavnih pravic, zato je opravičena naša prošnja, naj blagovoli prečast. konzistorij, morda v „Triglav-u“, od besede do besede razglasiti svoje tedanje sporočilo in pa „separatvotum“ onega izvedenega svetovalca, da svet sodi, kaj je pravo in resnica. Naše bralce pa že zdaj napotimo na 192. stran „Novic“ od 1866. leta, da vidijo, kako „Tagblatt“ suče mnenje Hicingerjevo o prenaredbi učilnega reda v ljudskih šolah. Kakošno sporočilo si je pa g. Savaschnik naročil iz „Tržiča,“ jim pa mi vemo povedati.

— (*„Tagblatt“ in pa „landesfürstlichen Patronate.“*) Pod tem naslovom svoj žolc razliva iz Ribnice „narejena“ originalkorespondencija nad tem, da je preč. g. Martin Skubec imenovan za župnika v Ribnici in ne tisti gospod, kteremu je „Tagblatt“ na srce privezan. C. k. deželna vlada se je o tem imenovanji, če tudi še le potem, ko je prosilec, ki je bil na prvem mestu v predlogu, dobil drugo faro, držala nasveta knezoškofijskega, in je s tem vstregla faranom, ki so jako veseli, da so dobili gosp. Skubeca. „Tagblatt“ more tedaj mirno spati. Tako pa se je tudi Novični „vir“ v 27. listu za „gotovega“ skazal, — a poniknil je zarad Rudnika, kjer se ni spolnilo sporočilo onega „vira“, da je c. kr. deželna vlada letos zmirom v soglasji bila s predlogi knezoškofijskega ordinarjata.

— (*„Tagblattova“ taktika.*) Nanašaje se na predlog o premembi štatuta za ljubljanski mestni zbor, povdarja „Tagblatt“, da župan dr. Costa pri Sokolovi obravnavi za pričo zaslišan, ni bil v prisego vzet. Samo to pové, — a tega ne, zakaj ni bil, in da dve sodniji ste ga nedolžnega spoznali. Dokler je v nekterih okrogih sum letil na to, da je župan potuho dajal ravsu, se ni mogel v prisego vzet; al obé sodniji ste soglasno ovrgle ta sum. Mar „Tagblatt“ ne vé tega? in če vé, ali ni to perfidija, ki se le v tem listu nahajati more, da eno pové, drugo pa zamolči?

— Knjiga, katere je ves učeni slovanski svet uže davno željno pogrešal in toraj težko čakal, pričela je na svitlo hoditi na Dunaji pri Braumuellerji, in to je slavnega dr. Miklošiča IV. del slovanske slovnice, namreč sintaksa. Te dní je prišlo tesno natisnjenih 8 pôl na osmíni na svitlo; vse delo bode obsegalo 40 do 50 pôl.

— (*Ljudskim učiteljem na Kranjskem.*) V torek 15. dne t. m. bode v Ljubljani prvi občni zbor učiteljev ljudskih šol na Kranjskem. Ob 8. uri zjutraj je v stolni cerkvi sv. maša, pri kteri bodo učitelji peli. Ob 9. uri potem se prične zbor v mestni dvorani, in sicer po tej-le vrsti:

1. Načelnik osnovalnega odbora A. Praprotnik ogovorí skupščino, in naznanja opravilni red.
2. Voli se prvosednik in dva perovodja.
3. Razgovori bodo: a) Kaj je pomanjkljivega pri naših ljudskih šolah, in česa živo potrebujejo? b) Kako bi se v ljudski šoli z drugimi nauki združeno pospeševalo umno, národno gospodarstvo in obrtnijstvo? c) Kako bi se stalno zboljšale slabe okoliščine o učiteljski plači? Obravnavalo se bode po slovenski; razgovarjalo pa se bode poljubno, v slovenskem ali v nemškem jeziku. Vsak govornik mora pa govoriti, ne brati.

Pripravljeno je tudi nekaj prenočišč. Kdor bi bil tedaj v zadregi zavoljo stanovanja, naj se oglasí pri odboru.

Učitelji! pridite v zbor, kolikor vas le more; skupna moč ima veljavo!

V Ljubljani 8. septembra 1868.

Osnovalni odbor.

— Iz Štajarskega došli obiskovalci druzega tabora na Slovenskem, pri kterem je bilo nazočih nad 60 Sokolovcev, ne morejo dopovedati, kako velikansk in sijajin shod so napravili štajarski rodoljubi 6. dne t. m. v prijaznem Žavcu. Obširniši popis pustivši za prihodnji list, povemo danes le to: Naroda se je zbralo po štenju c. k. komisarja, okrajnega poglavarja v Celji gosp. Bratiča nad 14.000. Obiskali so pa ta tabor ne le Slovenci iz vseh kronovin, ampak tudi Čehi in Hrvatje. Slovenski narod je zopet pokazal, da je še krepek vkljub 1000letnemu ponemčevanju, da vé, kaj ga tiščí, kaj ima tirjati pravico, da je zrel za političnо življenje. Gosp. dr. Vošnjak je izvrstno vodil zbor, kteremu so govorniki bili gospodje: dr. Ploj, dr. Žarnik, dr. Razlag, Raič, dr. Vošnjak in Žuža.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Gorice. Deželni zbor je v 4. seji imel na dnevnem redu predlog poslanca dr. Deperis-a, da bi se imele združiti po 2 ali več občin v eno županijo in tako napravile veče občine, — posl. Črne-ta nasvet zastran prenaredbe zemljiščinih (gruntnih) bukev, — predlog deželnega odbora zastran kmetijske šole, in še nekoliko druzih rečí bolj lokalnega obsega.

— V zavodu za gluho-neme je bila 2. dne t. m. končana preskušnja, ktero je z nazočnostjo počastilo obilo gospôde. Za sklenitev sta govorila dva učenca po italijanski in slovenski govor: „Človek samemu sebi prepuščen.“ Vzrejancev je z nedeljskimi vred 54; fantov 36, deklic 18.

Iz Trsta. — Zopet se le-sem očí obračajo. — Še zmiraj tukaj vrè. Stranke so še zmiraj napete. Mnogi mestni starešine so se odpovedali svojemu poslanstvu — zdaj, ko mestni zbor kot deželni zbor zboruje. Temu pač na svetu ni para, da bi kje bil mestni zbor deželni zbor, kakor ga je tukaj vstvarila Schmerlingova modrost!

Iz Galicije. Ves svet radovedno pričakuje, kako bo kaj z nasvetoma Smolkinem in Zyblikievičevim, ki ju zdaj posebna komisija pretresa. Minister Giskra, bivši te dni v moravskem deželnem zboru, mu je prerokoval, da oba predloga padeta v zboru. Pri Poljacih je danes belo, kar je bilo včeraj črno; zibljejo se danes tako, jutri tako. Zoper Rusa kričijo, da jim vničuje jezik poljski, al Poljaci sami so Rusi proti bratinskemu svojemu narodu rusinskemu, kteremu zatirujejo njihov jezik. Razžaljeni po tem postopanji Poljakov so Rusini unidan zapustili deželni zbor.

Žitna cena

v Ljubljani 5. septembra 1868.

Vagán (Metzen) v novem denarji: pšenice domače 4 fl. 70 — banaške 5 fl. 20. — turšice 3 fl. 10. — soršice 3 fl. 84. — rži 3 fl. 20. — ječmena 2 fl. 30. — prosa 2 fl. —. — ajde 2 fl. 50. — ovsa 1 fl. 80 — Krompir 1 fl. 20.

Odgovorni vrednik **Janez Murnik**. — Natiskar in založ : **Jožef Blaznik** v Ljubljani.